

Увод

Стварање Прве косовско-метохијске НОУ бригаде, као и партизанских јединица које су јој претходиле - Шарпланински партизански одред, партизански батаљони „Рамиз Садику“ и „Боро Вукмировић“, Косовско-метохијски партизански одред и улазак овог одреда у Прву македонско-косовску НОУ бригаду, из које се 24. јуна 1944. године, формирала Прва косовско-метохијска НОУ бригада - представља оживотворење линије Комунистичке партије Југославије у народноослободилачкој борби против окупатора и његових помагача на Косову и Метохији. То је био нови успех у оружаном борби за ослобођење земље од фашистичког ропства, у јачању Народноослободилачке војске Југославије и успешном преношењу оружане борбе у оне крајеве земље у којима је борба била мање развијена.

Овај догађај је, истовремено, био и доказ да је успешно остварена директива члана Врховног штаба НОВ и ПОЈ и члана ЦК КПЈ Светозара Вукмановића Темпа, коју је дао обласном руководству Народноослободилачког покрета на Косову и Метохији. Према њој, обласно руководство морало је да потражи одговарајуће форме организовања и вођења народноослободилачке борбе, како би Косово и Метохија дочекали јединице НОВЈ бар са једном ударном бригадом. Руководство НОП-а на Косову и Метохији спровело је и посебну препоруку Светозара Вукмановића Темпа да се партизанске јединице ослоне на суседне територије и потраже помоћ од тамошњих јединица, јер се крупније јединице не могу одржати на територији Косова и Метохије.

Прва косовско-метохијска НОУ бригада формирана је на територији западне Македоније.

Народ западне Македоније, руководство народноослободилачког покрета Македоније и македонске партизанске јединице пружили су велику помоћ борцима са Косова и Метохије.

Када су први борци са Косова и Метохије дошли на тле Македоније, пошто су успели да побегну из концентрационих логора у Албанији, у које су их отерали италијански карабинери, штаб Друге оперативне зоне у Македонији, средином септембра 1943, издао је Саопштење становништву Горњих и Доњих Дебарца, у којем је речено:

„Од неколико дана наовамо у нашој средини се налази велики број другова и другарица са Косова и Метохије. Велику радост за

нас, народноослободилачке борце Македоније, представља то што можемо у нашој средини и да видимо браћу по оружју.

Ови наши другови и другарице били су насилно одведени од својих домова и до капитулације Италије налазили су се по фашистичким затворима италио-албанских градова. Са капитулацијом Италије створени су услови да се ови наши другови и другарице поново нађу међу нама и да заједно са нама наставе народноослободилачку борбу против највећег непријатеља човечанства-фашизма".¹

Борци са Косова и Метохије углавном су били Срби и Црногорци. У македонском народу је због онога како се према њему поступало у старој Југославији постојало неповерење према старој држави, а код појединаца и извесно подозрење према Србима и Црногорцима. Због тога је Штаб друге оперативне зоне НОВ и ПО Македоније, у свом Саопштењу, македонском народу у Дебарцима рекао:

„Верујемо да ће и само становништво исто тако добро примити ове наше другове и другарице и да ће им указати гостопримство *како се и нама самима указује* (подвукао аутор), у шта не сумњамо. У то нас убеђује њихов боравак у неким селима и пријем који им је указало становништво тих села..."²⁾

Искрени пријем и несебична помоћ на које су наишли борци са Косова и Метохије у Македонији и код народа и код народноослободилачког покрета долазили су до изражаја у свим ситуацијама.

Борци са Косова и Метохије првих дана боравака у Македонији били су ненаоружани или слабо наоружани, изнурени и слабо одевени и обувени. Прва брига народноослободилачког покрета у Македонији, посебно његових руководстава, била је да борце пристигле из затвора и логора опреми и оспособи за борбе које су им предстојале. То није било лако, јер за сваку пушку и бомбу за ненаоружане борце са Косова и Метохије требало се много залогати будући да оружја и муниције није било довољно ни за македонске борце који су масовно тада, септембра 1943. приступали партизанским одредима/

Да је народноослободилачка борба најчвршће повезивала све народе Југославије у нераздвојну целину на најбољи начин потврђује и борбени пут Прве косовско-метохијске НОУ бригаде.

Учествујући у оружаним борбама против окупатора и његових помагача у Македонији, борци са Косова и Метохије, у границама својих могућности, помогли су борбу македонског народа за његово ослобођење и стварање његове државе у оквиру нове, демократске, федеративне Југославије.

Када је напуштала територију Македоније Прва косовско-метохијска НОУ бригада примила је у своје редове нове борце, Македон-

¹ Зборник, том VII, књ. 2, док. 13.

² Зборник, том VII, књ. 2, док. 13.

⁴ Зборник, том VII, књ. 2, док. 15, 16.

це, те се тада без претеривања могла звати Косовско-македонска бригада. Они су се борили у њеним редовима за ослобођење Косова и Метохије, а потом и против контрареволуције, која је покушала да врати старо стање у овој области. Многи борци из Македоније дали су своје животе за слободу народа Косова и Метохије. Они су на Косову и Метохији извршавали исте обавезе које су борци са Косова и Метохије обавили на тлу Македоније.

Тако је, ко зна по који пут, потврђена истина да је народноослободилачка борба народа Југославије била заиста заједничка борба и да је имала заједнички циљ: победу над окупатором, ослобођење целе земље и изградњу бољег живота у заједници равноправних народа, у демократској федеративној Југославији.

У процесу борбе за национално ослобођење од фашистичких окупатора и његових помагача широм земље стваране су и изграђиване јединице од којих је била састављена Народноослободилачка војска Југославије, политички свесна да се кроз борбу против окупатора и домаћих издајника истовремено спречава повратак на старо стање.

У борби за национално ослобођење коју су водиле јединице НОВЈ стварала се и изграђивала нова народна власт, ново државно и друштвено уређење - олично у Федеративној Демократској Југославији, братској заједници равноправних и слободних народа.

Такву су улогу имале јединице Народноослободилачке војске Југославије, од партизанских одреда и бригада па до корпуса и армија.

Борбени пут бораца са Косова и Метохије, Шарпланинског партизанског одреда, батаљона „Рамиз Садику" и „Боро Вукмировић", односно Косовско-метохијског партизанског одреда који је ушао у Прву македонско-косовску народноослободилачку бригаду, а затим у Прву косовско-метохијску бригаду - иако специфичан, у основи се не разликује од борбеног пута бораца у другим крајевима Југославије. Свима је била заједничка борба за национално и социјално ослобођење Југославије.

Значај и улога Прве косовско-метохијске народноослободилачке ударне бригаде, односно свих јединица у којима су се борили борци са Косова и Метохије пре стварања ове бригаде и њен допринос народноослободилачкој борби, одређује се саставом људства, местом и временом дејствовања, ударцима које је задавала непријатељу, политичким дејством у народу, доприносом у преношењу устанка у нове крајеве, као и кадровима које је давала за друге јединице Народноослободилачке војске Југославије.

Борци ове бригаде по политичкој припадности већином су били комунисти, тј. чланови КПЈ и СКОЈ-а. Остали борци још пре ступања у партизанске редове, преко разних форми, били су повезани са народноослободилачким покретом и организовано су радили на ширењу тог покрета.

Срби и Црногорци сачињавали су већину борачког састава Прве косовско-метохијске НОУ бригаде, али у њој су се борили и Македонци, Албанци, Словенци, Хрвати, Руси, Италијани. Кроз заједничку борбу коју су водили ковали су братство и јединство народа, ту велику тековину народноослободилачког рата и револуције.

Такав састав бригаде био је од посебног значаја за њен укупни учинак у борби против фашистичког окупатора и његових помагача. Њени борци су непрекидно политички деловали у масама ширећи братство и јединство, посебно између Македонаца, Срба, Црногораца и Албанаца, сарађујући у оружаном борби и са припадницима суседних народноослободилачких покрета у Грчкој и Албанији. За Прву косовско-метохијску НОУ бригаду може се рећи да је заиста била оличење братства и јединства.

У специфичности ове бригаде спада, свакако, њена изузетна покретљивост, која је борце бригаде, односно борце јединица које су ушле у састав Прве косовско-метохијске НОУ бригаде, преко низа великих, дугих и веома напорних маршева праћених исцрпљујућим даноноћним борбама, водила из једног у други део Македоније, Албаније, Грчке, Косова и Метохије (Дебарца-Галичица-Преспа-Кајмакчалан-Егејска Македонија; Солунско поље-Богомила-Кожуф-Егејска Македонија; Егејска Македонија-Преспа-Галичица-Дебарца-Караорман; Караорман-Слатина (Албанија)-Пореч-Бакарно Гумно-Вратница (на Шари)-Гора-Кољесјан (Албанија); Кољесјан-Шистевац-Глобочица-Драгаш-Крума; Костури Тропоја (Албанија) - Јуник-Дечани-Пећ-Дреница-Призрен-Ѓишлане-Косовска Митровица). То је прекалило борце, а бригади као целини, због постигнутих успеха, донело посебна признања и одликовања: Орден братства и јединства, Орден народног ослобођења, Орден народног хероја, назив „пролетерска" и др.

Прва македонско-косовска НОУ бригада, као и бригаде које су из ње настале. - Прва македонска и Прва косовско-метохијска НОУ бригада - нису скоро ни једног тренутка мировале. Стално су биле у покрету, у борби са непријатељем. Нападале су немачког и бугарског окупатора и њихове помагаче тамо где су оцениле да је потребно и корисно (Кичево, Кленовац, Дебар, Мрежичко, Витолиште и др.), саобраћајнице које су окупатори користили (железничке пруге Гостивар-Струга, Скопље-Солун, мостове на територији под бугарском окупацијом, тунел на Богомили и др.), тако да у делу Македоније, Грчке и Албаније где су борци ових бригада дејствовали непријатељ ни једног дана није могао да буде спокојан.

Борци Прве косовско-метохијске НОУ бригаде, почев од септембра 1943. године па до завршетка рата, борили су се на стратешки веома значајном делу Балкана, кроз који пролазе главне саобраћајнице у Македонији, Грчкој, Албанији, на Косову и Метохији којима се непријатељ служио. После повлачења непријатеља

са Косова и Метохије, бригада и њени борци наставили су да се боре са истим одлучношћу против контрареволуције коју су на Косову и Метохији организовали фашистички окупатор и његови помагачи.

Победама НОВ Југославије, Црвене армије и других савезничких армија на разним фронтима, немачка војска је дефинитивно била принуђена да напусти Грчку и Албанију и да се повлачи на север. Те снаге су се морале повлачити преко Македоније, Косова и Метохије ка северу.

Прикупљене немачке снаге са југа Балкана приморане су да се повлаче према Ибарској клисури, а Косово и Метохија постали су „најважније упориште читаве непријатељске групације" која је улагала велике напоре да се ослободе комуникације у Качаничкој клисури „ради извлачења својих снага из Скопске области на Косово и Метохију."⁴

Прва косовско-метохијска НОУ бригада опет се нашла на правом месту, појавила се на границама Косова и Метохије да би водила и борбу против немачких јединица које су се повлачиле. Заједно са јединицама НОВ Албаније наставила је борбу на осетљивом сектору какав су северна Албанија и Косово и Метохија, управо у моменту када је та област постала од изузетне важности за планове немачке команде.

Ова бригада је дала већи број кадрова за новоформирану Четврту косовско-метохијску НОУ бригаду. Нашла се на правом месту и када је требало сузбити и разбити контрареволуцију у Дреници.

Према чланку „Прва косовско-метохијска народноослободилачка бригада у 1945. години", који је написао Драгутин Ђорђевић, командант бригаде, бригада је дала десет народних хероја (Петар Брајовић, Митар Радусиновић, Мићо Гилић, Драгутин Ђорђевић, Урош Булатовић, Слободан Сурчевић, Владо Рајичевић, Дара Драгишић, Мирко Арсенијевић, Шабан Спахију), пет генерала ЈНА, двадесет два пуковника, двадесет седам потпуковника, двадесет мајора, тридесет седам капетана, а шездесет и осам бораца ове бригаде су носиоци „Партизанске споменице 1941".⁵

⁴) Архив ЦК СКЈ, Фонд „Слободна Југославија", Емисија бр. 350, 9. 11. 1944.

⁵) Драгутин Ђорђевић, „Прве косовско-метохијске народноослободилачке бригаде у 1945. години".